

Bogdán Mária

Magyarországi Cigány Párt – etnikai párt a médiában

(esettanulmány)

Ez az esettanulmány azt vizsgálja, hogy a média hogyan fogadta a Magyarországi Cigány Párt (MCP), mint etnikai párt, megjelenését a 2014-es országgyűlési választások kampányidőszaka során. A tanulmány része a 2015-ben megírt doktori disszertációnak¹, amely alapvetően a romák médiareprezentációjával foglalkozik, a kritikai kultúrakutatás, a reprezentáció posztkolonialista értelmezése, az idegen és a modern rasszizmus értelmezési keretén keresztül, több vonatkozó esettanulmány segítségével.

Az ennek részeként írott, a politikai reprezentáció területén is értelmezhető esettanulmány kibővített, továbbgondolt változata olvasható az alábbiakban.

Az MCP budapesti szervezetének létrejöttét és a kampány alakulását résztvevő megfigyelőként kutattam, az elemzésnek az ekkor megtapasztaltak is részét képezik. Ezen kívül felhasználok azokat az interjúkat, amelyeket Horváth Aladárral, a párt szóvivőjével és a budapesti szervezetének vezetőjével készítettem a témához kapcsolódóan, egy nagyobb volumenű kutatás részeként², amely a magyarországi roma politikai önszerveződés kialakulását vizsgálja a rendszerváltástól napjainkig. Harmadik forrásként pedig használni fogom annak a rövid vizsgálatomnak az eredményeit, amit a roma politikai reprezentáció kelet-európai helyzetével kapcsolatban készítettem, reagálva arra a jelenségre, hogy az utóbbi pár évben a kelet-európai országokban megjelent a cigány etnikai párt, mint az önreprezentáció politikai formája.

Mindezek tükrében értelmezem azt a médiaképet, ami a kampányidőszakban megjelent az MCP-ről. Azonosítom azokat a témaköröket, amelyek kapcsán megjelentek írások a pártról onnantól kezdve, hogy megalakult az MCP budapesti szervezete és Horváth Aladár bejelentette a párt elindulását az országgyűlési választásokon. A vizsgált időszak 2013. október-2014. április 6. A vizsgálatot két internetes hírportál az index.hu és a mandiner.hu anyagai, valamint Horváth Aladár televíziós interjúi adják. E két médiumra azért esett a választásom, mert egyrészt fontosnak tartottam, hogy az online médiateret vizsgáljam, mivel

¹ A doktori disszertáció címe: A látható idegen. A magyarországi romák médiareprezentációja (2005-2015). A védési eljárás folyamatban van a Budapesti Corvinus Egyetem, Társadalmi Kommunikáció Doktori Iskolájában.

² Az MTA Szociológia Intézetnek „A Roma politika intézményesülése” c. OTKA kutatása.

az MCP is elsősorban ebben a térben kommunikált a potenciális választóival, másrészt fontosnak tartottam azt is, hogy a vizsgálatban megjelenjen egy inkább jobboldali és egy inkább liberális/baloldali kötődésű oldal, azon kívül, és azt is figyelembe véve, hogy az index Magyarország vezető hírportálja. A televíziós interjúkat azért veszem figyelembe, mert a párt szóvivője, és meghatározó arca, Horváth Aladár, ezekben előben reagált a párttal kapcsolatban a kampány ideje alatt felmerült kérdésekre.

Roma politikai képviseleti rendszer Magyarországon – az MCP megalakulásának előzményei

A romák politikai öntudatra ébredése már a rendszerváltást megelőzően megkezdődött, de látványosan csak a rendszerváltást követően jelentek meg a roma származású politikai szereplők a magyarországi politikai térben. Az első parlamenti választások után Horváth Aladár, Péli Tamás és Hága Antónia is országgyűlési képviselő lett, az SZDSZ színeiben. A négyéves ciklus lejárta után megerősödött Magyarországon a roma civil politikai aktivitás, közülük a legismertebb ilyen szervezet a Roma Polgárjogi Alapítvány volt, amely 1994-től 2010-ig működött Horváth Aladár vezetésével.

A kilencvenes évek elején, a Kisebbségi törvény megalkotásával lehetősége nyílt az ország nemzeti és etnikai kisebbségeinek arra, hogy önálló kisebbségi önkormányzati rendszerbe tömörüljenek, és így lássák el a saját politikai képviseletüket a magyar politikai színtéren. Roma származású képviselő az országgyűlésbe legközelebb a FIDESZ színeiben került újra.

A kétezres évek közepe hangsúlyos a roma politikai képviselet értelmezése - újraértelmezése, ezen belül pedig közvetlenül az etnikai párt témája szempontjából. Talán ennek egyik oka lehetett a Kisebbségi törvény, ami a hivatalos etnikai alapú képviseletet garantálja, és amit erre az időszakra, 10 év után, ahogyan azt eredetileg eltervezték, sikerült megújítani, benne a választói jogokra vonatkozó lényeges változásokkal, vagyis a regisztrációhoz kötött választással, ami sok vitát generált, a későbbiekben is. Ugyanakkor, ebben az időszakban erősödik meg szignifikánsan a magyarországi szélsőjobboldal (ideológia és szervezett csoportok) – ezzel egy időben pedig növekszik a cigányellenesség Magyarországon, amit a különböző, a nyilvánosság színterein is nagy hangsúlyt kapott események is jól jeleznek (Mortimer-ügy, olaszliszakai eset, Magyar Gárda megalakulása és rendszeres vonulása a romák lakta területeken, a cigánybűnözés fogalmának nyilvános elterjedése és használata, a gyöngyöspatai-eset, a romák elleni támadások, a cigánygyilkosságok). 2006-ban az Országos Cigány Önkormányzat akkori elnöke, Kolompár Orbán, a még 2002-ben alapított Magyarországi Cigányok Országos Fóruma Roma Összefogás Párttal (MCF), ami egyébként

egészen 2009-ig az OCÖ meghatározó koalíciós szervezeteként működött, önállóan indul a 2006-os országgyűlési választásokon, sikertelenül. A pártba Horváth Aladárt is invitálta, más, akkor a nyilvánosság előtt ismert roma származású politikussal együtt, de Horváth Aladár elutasította a meghívást és nem csatlakozott az MCF-hez. Ez az az év, amikortól nyilvános beszédtema lesz a „vajdaság” intézménye - Kállai Csaba országos cigányvajda lesz, ami megosztja az aktív roma politikusokat, többségük és a fővárosi vezető többség is elutasítja.

Amint az látszik Magyarországon, egészen a 2014-es országgyűlési választásokig nem jött létre olyan pártpolitikai kezdeményezés, ami a roma politikai képviseletet nem a már létező politikai pártok vagy a felállított nemzetiségi képviseleti rendszerben (abból kiindulva vagy ahhoz kötődően) akarta megvalósítani.

A Horváth Aladárral készült kutatási interjúból jól kivehető, hogy a romák társadalmi helyzetének egyre rosszabbra fordulása (a szegénység növekedése, a szélsőjobboldal fenyegető jelenléte, a folyamatos etnikai konfliktusok), és a hatékony civil politikai képviselet lehetőségeinek a beszűkülése hívta létre az cigány etnikai pártot (MCP) mint képviseleti formát. Horváth Aladár politikai munkásságára a liberális megközelítés volt a jellemző, ami a romák társadalmi helyzetét az úgynevezett színvak politizálás keretei között képzelte el. A vele készített interjúmban (2014), és az MCP kampány alatt adott több interjújában is elmondja, hogy sokáig dilemmát jelentett számára az etnikai alapú politizálás, de végül úgy látta, hogy a politikai helyzet szükségessé teszi annak alkalmazását.

„És azt gondoltam, hogy igenis politikai kérdés az, hogy a cigányoknak mennyi joga van, politikai kérdés az, hogy a romákkal kapcsolatos ismeretanyag az mennyire mély, mennyire közös, mennyire terjeszthető, mennyire tanítható. És politikai kérdés az, hogy a cigányok beleszólhatnak-e az ő sorsukat alakító, meghatározó döntésekbe, ezért gondoltam azt, hogy politizálni kell. És akkor rájöttem arra, hogy az SZDSZ-en belül ennek nincsen perspektívája a számomra, mert az etnikus politizálás távol állt a liberális párttól... Másfelől pedig azt gondoltam, hogy amíg nincsenek erős közösségek, nincs elég erős öntudat, és nincsen jogegyenlőség, addig polgárjogi mozgalmat kell csinálni. És amikor pedig úgy látom, hogy a polgárjogi mozgalomnak nincsen társadalmi bázisa, nincsen szövetségese, nincs polgárság, amelyik kiharcolja az elnyomottak jogait, és nincsenek a gazdasági és politikai elitben támogatói, viszont arra gondoltam pár hónapja, hogy az etnikai színezetű, vagy az etnikai szociális elnyomással szembeni érdek-képviseleti pártpolitizálás az, ami most reális és történelmileg indokolt.” (Horváth Aladár 2014)

Egyébként már egy 2005-ös interjújában, ami az *Amaro Drom* c. folyóiratban jelent meg, Horváth Aladár pontos definíciót ad arra, hogy szerinte mikor van értelme az etnikai alapú politizálásnak. E szerint a kultúra és a romákkal szembeni rasszizmus a két terület, ahol az etnikai jelleget hangsúlyossá kell tenni a politikában, de a többi területet nem szabad etnicizálni³. Ebben a cikkben említi meg a politikai párt tervét is úgy, mint a polgárjogi mozgalom intézményesült utódját, „*Lehet, hogy az a harmadik évezred kihívása, hogy a polgárjogi mozgalomnak politikai párttá kell szerveződni*”.

Spivak stratégiai esszencializmusnak hívja az ellenállás ilyen formáját. Bár a fogalmat Spivak visszavonta, mert, ahogyan egy interjújában elmondja⁴, sokan félreértették a fogalom lényegét, pontosabban nem értették meg belőle a stratégia részét, hangsúlyosságát. A fogalom jelentése azt a magatartást jelöli, ami nem a hibák leleplezéséről szól, hanem a hibás gyakorlatok megváltoztatásáról. Arról, hogy belülről értsük meg a helyzetet, amin változtatni akarunk, úgy hogy azonosulunk a lényegével, és az így szerzett tudás birtokában, önmaga eszközeivel számoljuk fel azt. Az esszencializmus tehát önmagában rombol, de így (stratégiként) alkalmazva segít hatástalanná tenni az erőszakkal kiépített és fenntartott társadalmi struktúrákat.

A stratégiai esszencializmus megértéséhez nélkülözhetetlen annak a figyelembe vétele, hogy Spivak azt a kirekesztett, pontosabban alárendelt (subaltern) társadalmi csoportokra vonatkozóan használta, hiszen munkásságának fókusza is alapvetően a posztkoloniális tér és kirekesztett társadalmi csoportok⁵. A fogalom arra utal, hogy ha egy kirekesztett társadalmi csoport félre tudja tenni a belső különbségeit, akkor ennek következtében létrehozhat egy olyan közös csoport-identitást, ami alapjául szolgálhat a csoport politikai képviselőjének. Az elmélet szerint ennek az esszencialista identitás megközelítésnek a politikai képviselőben addig van érvényessége, amíg a kirekesztett társadalmi csoport is részesül az egyenlő jogokban. Vagyis az elmélet identitásértelmezése csupán, illetve maga a stratégia. Azaz mindezt Spivak nem bármikor és bármilyen kérdéses helyzet megoldására szánta, és nem tartja megoldásnak az esszencializmust önmagában, mégis a fogalom, és az általa kijelölt gyakorlat sokszor elkezdett így működni. A köztudat elfeledkezett arról, hogy a kontextus (a

³ Néző László: Egy szelíd radikális. Interjú Horváth Aladárral. *Amaro Drom* 2005. augusztus

⁴ A felismerhetetlen ellenállás. Gayatri Chakravorty Spivak és Suzana Milevska beszélgetése. Ford. Fenyvesi Kristóf. *Lettre*. 2008. Tél. 71. szám. http://www.c3.hu/scripta/lettre/lettre71/spivak_fenyvesi.htm (Letöltve: 2016.09.12.)

⁵ Spivak, Gayatri Chakravorty (1987): Subaltern Studies: Deconstructing Historiography. In: *In Other Worlds. Essays in Cultural Politics*. Methuen. New York and London. pp:197-221.

kirekesztett társadalmi csoportok, az erőszakon alapuló társadalmak) alapvetően fontos a koncepció használatakor – hogy ki és mire használja azt⁶. Ez vezetett ahhoz, hogy Spivak visszavonja a stratégiai esszencializmust, mint fogalmat. Mielőtt ezt megtette volna, már felvetődtek olyan kérdések, számomra is, amelyek a mai napig kérdésesek azokban a helyzetekben, amelyekben valami nagyon hasonló történik, függetlenül attól, hogy Spivak elméletét direkt alkalmaznánk az érintettek. Például, ahogyan Magyarországon is, a kisebbségek politikai képviseletére vonatkozóan a kisebbségi lét (az alárendeltség) hivatalos meghatározása (kijelölése) is kérdéseket vetett és vet fel, megkérdőjelezve ezzel a módszer hatékonyságát – pl. mi számít kisebbségnek, ki számít kisebbséginek – azaz egy kisebbségi csoporthoz tartozónak, ezt ki dönti el és hogyan. A konkrét téma kapcsán pedig: ki a cigány, elég-e regisztrálni ahhoz, hogy valaki cigánnyá váljon, és ezáltal jogosulttá arra, hogy szavazzon a kisebbségi önkormányzati választásokon, azaz összességében hogyan konstruálódik meg a cigány fogalma és milyen az ...

Nem Magyarország volt az első, ahol a romák etnikai alapú politizálással próbáltak meg valós politikai képviseletet kiharcolni maguknak. A cigányok pártba szerveződése, azért, hogy önállóan (és nem egy párton belüli roma tagozatként) képviseljék saját érdekeiket az országos nagypolitikában, megjelent az utóbbi években azokban a környező közép-kelet-európai országokban, ahol a nagyszámú roma jelenlét mellett a romák érdekeit képviselő civil szerveződés erőteljes és eredményes. Ilyen például Románia, Csehország, Szlovákia és Bulgária is. Ebbe a sorba sorakozott fel az MCP is.

Kisebbségek politikai képviseletének lehetőségei Magyarországon

A Magyarországi Cigány Párt megjelenését a magyar politikai színtéren közvetlenül az országgyűlési választások rendjének megváltoztatása erősítette meg, amely különösképpen strukturálta át a magyarországi nemzetiségek képviseleti jogát. Az MCP első politikai megmozdulását ezzel szemben fogalmazta meg, összefogva más, addig gyakran inkább egymás ellen politizáló roma civil szervezettel.

Az alábbiakban összefoglalom a fent említett változtatást.

Az Országgyűlés 2011-ben módosította az országgyűlési választások rendjét (2011. évi CCIII. törvény az országgyűlési képviselők választásáról), célként kitűzve azt, hogy rendezze a nemzetiségek saját jogú parlamenti képviseletét, amit a rendszerváltozás óta a gyakorlatban

⁶ Nazish Brohi: Herald Exclusive: In conversation with Gayatri Spivak *Dawn* 2014. december 23.
<http://www.dawn.com/news/1152482> (utolsó letöltés: 2016. szeptember 12.)

eddig nem sikerült megoldani. A rendszerváltozáskor, a nemzetiségek politikai képviseletét az állam az önkormányzati rendszer mintájára felállított kisebbségi-önkormányzati rendszerrel oldotta meg, ami az utóbbi 20 év tapasztalati alapján jól láthatóan alapvetően megmaradt a helyi szintű ügyek intézőjévé, országos szinten pedig eddig nem igazán tudott komoly jogérvényesítő tevékenységet ellátni. Minderről a Kisebbségi törvény (1992) rendelkezik. A kisebbségek érdekeinek állami szintű képviseletét, a jogsértő helyzetekben, eddig a kisebbségi ombudsman volt jogosult ellátni, aki a korábbi gyakorlat alapján együttműködött a kisebbségi önkormányzatokkal is. Ezt a pozíciót azonban a 2010-en újjá alakult kormány első intézkedései között szüntette meg, és bár általános ombudsman továbbra is létezik, fontos látni, hogy ezzel végleg megszűnt a lehetősége annak, hogy a nemzetiségek, így például a romák érdekei országos szinten képviselve, védve legyenek. A már említett Kisebbségi törvény elfogadásakor teljesen tisztán látszott, hogy a kitalált képviseleti rendszer nem alkalmas arra, hogy megvalósítsa a kisebbségek egyenrangú parlamenti érdekképviseletét, ezért már akkor elhatározták, hogy erre hamarosan működő megoldást kell találni. A Kisebbségi törvényt tíz év múlva (2003) módosították, ez azonban még mindig nem eredményezett releváns országos képviseletet. A módosításkor a hangsúly inkább azon a dilemmán volt, hogy hogyan lehet elérni azt, hogy csak az érintettek szavazzanak a kisebbségi önkormányzatokra, vagyis a cigányok a cigány, a horvátok a horvát stb. kisebbségi önkormányzatokra. Ennek érdekében vezették be (elsőként) a regisztrációt, ami a gyakorlatban az elmúlt években azt jelentette, hogy aki kisebbségi önkormányzati képviselő jelöltre is akar szavazni, annak hónapokkal korábban regisztrálnia kellett a kisebbségi választási névjegyzékbe, hogy aztán érvényesen tudjon szavazni. A regisztráció ebben az esetben is megosztotta a véleményeket, sokan a pl. a második világháborús etnikai összeírásokra asszociálva elzárkóztak a kisebbségi jelöltekre szavazás ilyen módjától.

A regisztráció jelentése a gyakorlatban

Az országgyűlési választásokról szóló törvénymódosítás a megoldatlan országos képviseletre szándékozott megoldást kínálni egy újabb, szintén csak a kisebbségeket érintő regisztráció bevezetésével. Ennek a regisztrációnak az a lényege, hogy az országos kisebbségi önkormányzatoknak lehetőségük van jelöltet indítani az országos parlamenti választáson. Ehhez az szükséges, hogy előzetesen legalább 1500-an regisztráljanak nemzetiségi választóként – konkrétan pl. cigány nemzetiségüként. A kisebbségi önkormányzatok választási listáját az aktuálisan regnáló országos önkormányzatok állítják össze, vagyis más,

külső civil szervezetnek nincs beleszólása a jelöltek kiválasztásába. Ezzel kapcsolatban több roma civil szervezet fejezte ki egyet nem értését. A törvénymódosítás, illetve a nemzetiségek országos képviselőjének ezen új lehetősége azonban mindezek felett azért sem fogható fel szimbolikus pozitív üzenetként, mert ha valaki részt akar venni a kisebbségi parlamenti képviselő választásában, vagyis előzetesen regisztrál nemzetiségi választóként, az automatikusan kizárja magát az országgyűlési választások általános részéből – vagyis abból, hogy az induló országos pártlistákra szavazhasson. Csak egyéni jelöltekre adhatja le a szavazatát. Vagyis mindez azt jelenti, hogy az alapvető állampolgári jogai sérülnek annak, akinek választania kell aközött, hogy nemzetiségiként, vagy magyar állampolgárként akar részt venni a következő országgyűlési választásokon. Hiszen a demokratikus átalakuláskor létrejött Alkotmány a nemzetiségi hovatartozást és az állampolgárságot nem tekintette egymást kizáró kategóriaként. Vagyis a regisztráció magában hordozza azt az értelmezést is, hogy a nemzetiségek nem egyenrangú állampolgárai Magyarországnak.

Amennyiben a nemzetiségi önkormányzat megszerzi a pártlistákról elnyerhető mandátumhoz szükséges szavazatszám legalább egynegyedét, a nemzetiségi lista első helyén szereplő kedvezményes mandátummal bejut a parlamentbe. Amennyiben a listára leadott szavazatok nem érik el ezt a küszöböt, a lista első helyén szereplő az adott nemzetiség szavazati jog nélküli parlamenti szószólója lesz.

Az országgyűlési választási rendszer módosítása leginkább a romákat érinti azért, mert a 13 országos nemzetiség közül a romák élnek a legnagyobb számban Magyarországon. A konkrét létszámra csak a szociológiai kutatások fényében lehet megközelítő számadatot mondani, mivel eddig a rendszerváltás utáni népszámlálási adatok erre vonatkozóan használhatatlannak minősültek, mert csak kevesen merték cigánynak vallani magukat a hivatalos állami felmérésekkor. A becsült 5-8 százezres létszám a politikai választások tükrében azt jelenti, hogy a romák, mint szavazók jelentős bázist alkotnak az országban. Mindezt a nagyobb politikai pártok is felismerték, és az eddigi választások során mindegyik politikai oldal tett kísérletet arra, hogy megnyerje a roma szavazatokat is a parlamentbe jutás érdekében. Nem csak politikai ígéretésekkel, hanem a szegényebb régiókban pl. szavazatvásárlással, vagy az uzsorásokon keresztül pénzzel és megfélemlítéssel.

Cigánypárt - Magyarországon is

Amint azt már korábban említettem, etnikai alapon szerveződött cigánypárt Magyarországon a rendszerváltás óta 2002-ben alakult először, Magyarországi Cigányszervezetek Fóruma Roma Összefogás Párt, röviden MCF néven. A párt 2002-ben együttműködött az MSZP-vel,

és visszalépett a javára a választásokon. Ezen kívül indult még a 2006-os országgyűlési és a 2009-es Európai Parlamenti választásokon is, de egyik esetben sem ért el elégséges szavazatszámot a bejutásra.

A Magyarországi Cigány Párt 2012 őszén alakult meg, azután, hogy a Jobbik romaellenes felvonulást tartott a miskolci Avas lakótelepen. Ismertté azonban csak egy évvel később vált, miután a 2013 októberében Horváth Aladár is belépett a pártba, és a párt bemutatkozott az októberi Roma büszkeség napján, Budapesten. Horváth Aladár novemberben létrehozta a párt budapesti szervezetét és meghirdette, hogy az MCP elindul a 2014-es országgyűlési választásokon. Valószínűleg Horváth Aladár jól ismert személye a magyar politikai színtéren és az etnikai párt mellé állása volt az, ami miatt úgy tűnhetett sokak számára, hogy ez az első roma etnikai párt Magyarországon.

Az MCP által konstruált etnikai identitás

A Párt politikai programja ebben az időszakban készült el, összesen 26 pontból áll⁷. A programmal kapcsolatban a legfontosabb kérdés vetődik fel, amely eleinte mindegyik olyan írásban vagy televíziós interjúban felvetődött, ahol Horváth Aladár nyilatkozott: milyen egy cigány etnikai párt? A programot olvasva ez a kérdés elsősorban azért merül fel, mert a program jó részében egyaránt beszél a szegényekről és a cigányokról. A párt hivatalos álláspontja az volt, hogy egyszerre akar a szegények és a cigányok pártja is lenni, legfőképp azért, mert a cigányok teszik ki a magyarországi szegénység nagy részét. Ez a kérdéskör az interjúk során jól láthatóan pedig azért is merült fel, mert Horváth Aladár, ahogyan azt már feljebb is kifejtettem, korábban elutasította az etnikai alapú politizálást. A párt tehát egyszerre hangoztatta magáról azt, hogy a szegénypárti politizálást fontosnak tartja mint etnikai párt, ugyanakkor a roma identitást is erősíteni szeretné, az öntudatra ébredést, a jelenlétével. „Végre lehet a szegényeknek is pártja az Országgyűlésben”- mondta Horváth Aladár az ATV Start reggeli magazinműsorában, 2014 márciusában⁸, miután kiderült, sikerült összeszedni annyi aláírást, hogy az MCP országos listát tudjon állítani a választásokon. Mindemellet a párt nyíltan egyik politikai oldal mentén sem fogalmazta meg magát, ezzel szemben azt hangoztatta, hogy ők se nem bal, se nem jobboldalon nem állnak, hanem középen.

A megalakulás után folyamatosan érzékelhető volt egy másik kommunikációs dilemma is.

⁷ lsd. Melléklet

⁸ ATV Egyenes beszéd 2014.04.04: <https://www.youtube.com/watch?v=MwCm4jZMoAY> (Utolsó letöltés: 2016.09.12.)

Vajon a párt megfogalmazza-e magát a szélsőjobboldal (Jobbik) ellen is, hangsúlyozza-e ezt hivatalosan is a programjában? Végül a párt retorikája úgy alakult, hogy sokáig arról beszéltek, hogy miért jöttek létre és mit akarnak csinálni a cigányokért, és csak a kampány finisében fordultak ahhoz, hogy szélsőjobb oldal ellen is megfogalmazzák magukat a szövegeikben. A dilemma lényege belülről nézve úgy látszott, hogy az MCP nem a szélsőjobboldallal fenyegetőzve akarta elérni a szavazóit, bár a kezdetektől hangsúlyozta a nyilvánosság előtt is, hogy annak jelenléte veszélyes az országra és a romákra nézve is. Emellett pártként félt attól is, hogy ezzel csak népszerűsíti a Jobbikot Magyarországon. Bármelyik is volt az oka, a retorikájukban szerepelt egy állandó elem: annak hangsúlyozása, hogy szükség van arra, hogy öntudatosá váljanak a romák Magyarországon (és megszólaljanak, képviseljék, megvédjék magukat).

Az MCP első akciója, ami egyben már része volt a kampányuknak, az volt, hogy felhívták a figyelmet az előbbieken már említett nemzetiségi regisztráció jogsértő voltára. A párt ehhez külön videó sorozatot készített⁹, ahol a budapesti szervezet képviselőjelöltjei mondják el a véleményüket arról, hogy miért ne regisztráljanak a cigányok a nemzetiségi listára. Az MCP kampánya ezen kívül két szálon futott: egyrészt kampányrendezvényekkel különböző vidéki városokban, ahol a párt helyi és vezető politikusai mellett rendszerint ismert roma zenészek is felléptek. Emellett az online térben igyekeztek szavazókat szerezni maguknak, elsősorban a közösségi média használatával. A két szál össze is ért, mivel elég sok vidéki kampányrendezvényt streameltek, azaz élőben közvetítettek a párt honlapján, amelyek később is, a kampány ideje alatt, elérhetőek voltak. Ezen kívül a párt készített kampányvideókat, amelyeket a közösségi média felületein (youtube és facebook)¹⁰ osztott meg folyamatosan. A kampányvideók alapvetően két jellegzetességgel bírnak¹¹. Egyrészt erőteljesen próbálták megcélozni a fiatal, illetve az első szavazókat azzal, hogy a körükben népszerű, fiatal roma zenészekkel énekelgették fel a párt üzeneteit. A fiatal roma zenészek mellett más, idősebb és ismert zenészek is szerepelnek ezeken a videókon. A párt külön figyelt arra is, hogy mindhárom magyarországi cigány csoportot megszólítsa, ezért magyarul, oláh cigányul és beásul is beszélnek a párt képviselői ezeken a kampányvideókon. A videók a cigányokat szólítják meg az énekes üzenetekkel („hogy cigány vagy, ne tagadd, vállald bátran, hogy ki

⁹ Ne regisztrálj! https://www.youtube.com/channel/UCXq_7IigX5WBqaaN0CIAd_g (Utolsó letöltés: 2016.09.12.)

¹⁰ Magyarországi Cigány Párt facebook oldala <https://www.facebook.com/magyarorszagiciganypart/?fref=ts> (Utolsó letöltés: 2015.10.20. – ma már nem elérhető az oldal)

¹¹ Magyarországi Cigány Párt youtube oldala https://www.youtube.com/channel/UCIa-yqybN0JXgf_jqanJN8w (Letöltés: 2015.10.20.)

vagy”), rövidségük miatt is, csak annyit üzennek, hogy a roma szavazók szavazzanak a Magyarországi Cigány Pártra („gyere testvér az MCP-re szavazzunk”).

2014 márciusában felröppent a gyanúja annak, hogy több kispárt, beleértve az MCP-t is csalt az aláírások összegyűjtésekor. Az MCP nem akart foglalkozni ezzel a váddal a kampány ideje alatt, bár néha mégis megtette azt a nyilvánosság kérdéseire válaszul, és ilyenkor egyértelműen visszautasította a vádakat.

A média által konstruált etnikai párt

A vizsgált időszakban a mandiner online újság összesen 12 cikket közölt, az index pedig összesen 17 darabot.

Tematikájukat vizsgálva a mandiner az MCP kapcsán többségében a párttal kapcsolatban felmerült aláírás csalásról írt (5 írás), és ezen kívül egyenlően oszlanak meg az arányai a további témaköröknek: a párt (bemutatása), a választások alakulása, a kisebbségi regisztráció, és végül egy anyaggal megemlékeztek az MCP kampány klipjeiről is.

Az index ebben az időszakban összesen 18 anyagot jelentetett meg az MCP-ről a következő témakörökben: többségében a felmerült aláírási csalásról (6), a választásokkal kapcsolatos információk kapcsán (6), a pártról (3), a kampányfilmekről (1), és egy botrányról is, amikor megvádolták Horváth Aladár fiát embercsempészettel.

Az eredményeket értelmezve, jól látszik, hogy a bűnözés témaköre az, ami uralta az MCP médiaképét. A média már eleve konfliktus forrásaként tekintett a pártra, ami abból látszik, hogy Horváth Aladáron keresztül mutatja be mindegyik, azzal a konfliktussal kezdve, ami Horváth Aladár saját egyéni konfliktusa: az etnikai alapú politizálás dilemmája, sikeres tud-e lenni egy etnikai párt Magyarországon. Aztán előkerült Horváth Aladár fiával kapcsolatban a bűncselekmény hangoztatása, és végül az aláírások gyűjtésével kapcsolatos csalás vádja. Az aláírási csalással kapcsolatban több szempontból írtak: egyrészt az aktivisták véleményét közölve, az MSZP romatagozatának a felháborodásának teret engedve, és Horváth Aladár védekezéseként.

Bár a párt belülről igen hangsúlyosnak érezte a megjelenését a magyar politikai térben, mégis a média érdeklődését azok az előítéletek jellemezték, amelyek a romákkal szemben léteznek a magyar társadalomban – vagyis érdekessé akkor vált a párt, a megjelenésén túl, amikor a cigányokkal kapcsolatban már megszokott tematikák felmerültek vele kapcsolatban is. Ez nem lepte meg a pártot, amit az ATV egyenes beszéd című műsorában Horváth Aladár el is

mondott¹², kiemelve azt, hogy bár más kispártot is érintett a csalási botrány, mégis úgy látja, hogy az MCP lett hangsúlyos benne. Talán mindezt úgy is meg lehet érteni, hogy mivel az utóbbi években a magyar médiateret inkább a botrányok és szkepticizmus uralja a politikai pártokkal kapcsolatban és az előítéletes, sztereotípiákra épülő, rasszista reprezentáció a romákkal kapcsolatban, ezért egy etnikai roma párt jelenléte a nyilvánosságban többszörösen terhelt pozíció és nagy eséllyel e két típusú reprezentáció keresztmetszeteként jelenik meg. Ezek az adatok a romákkal kapcsolatos médiareprezentációs kutatások adatait, ahol a cigányokról, ezen belül a cigány politikusokról egyrészt leginkább a konfliktusok mentén beszélt a média, másrészt a bűnözés témakörében (cigánybűnözés)¹³.

Roma párt – a kirekesztett idegen

A bűnözés, a konfliktusok hangsúlyozása a Szabó Mártonnál megismert veszélyesség képét erősíti. Másrészt a történések tükrében egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy a politikai szintén a párt a *kirekesztett idegen* szerepét foglalhatta csak el (Szabó 2006: 71-83). „A láthatóvá tett belső idegeneket mindig úgy értelmezi, hogy ezek *veszélyesek* a többiekre nézve, mert – ahogy mondják – a különbség a támadó szándék jele és a veszélyesség hordozója, bármit is tesz az, akire vonatkoztatják.” (Szabó 2006: 80).

Szabó politikai idegenre vonatkozó, a veszélyesség koncepcióján alapuló meghatározása alapján a kirekesztett idegennek a politikai közösséggel való kapcsolatát az elutasítás jellemzi. A kirekesztett idegennek szándékában áll, hogy aktív része legyen a politikai közösségnek, de ezt a közösség nem engedi meg neki, különböző természetű okokra hivatkozva (például a felkészültség vélt hiánya vagy morális okok). A kirekesztett politikai idegenek önmagukban politikailag illetéktelenek, azaz nincs jogosítványuk arra, hogy a politikai közösség hivatalos eszközei mentén beleszóljanak a politikába, döntést hozzanak, vagy számon kérjenek, jelenlétük a politikai közösség értelmezésében csak akadályt jelent. A kirekesztett politikai idegen és a politikai közösség alá-fölérendelt viszonyban pozícionálódik, a kirekesztett politikai idegen szempontjából az egyoldalú kommunikáció, a politikai közösség oldaláról pedig a kommunikáció blokkolásának szándéka jellemzi a viszonyt (Szabó 2006: 71-72)

Ennek a hátrányokkal teli pozíciónak valószínűleg fokozta az is, hogy a párt identitásán belüli

¹² ATV Egyenes beszéd 2014.04.04: <https://www.youtube.com/watch?v=MwCm4jZMoAY> (Utolsó letöltés: 2016.09.12.)

¹³ Bernáth Gábor és Messing Vera kutatásai, ezek közül az első, meghatározó, amire a többi kutatás épül: Bernáth Gábor, Messing Vera (1998): "Vágóképként, csak némában" Romák a magyarországi médiában. Budapest, Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal. Forrás: Magyar Elektronikus Könyvtár. <http://mek.oszk.hu/00100/00144/00144.pdf> (Letöltve 2016. 09.12.)

kettősség (etnikai vagy szegénypárt) tükröződése sokszor ellentmondásossá tette a média szemében a kezdeményezést. Valamint az is elősegíthette, hogy a párt önmagát sem a jobb, sem a baloldalra nem pozícionálta a hivatalos üzenetében, és emellett nem akart együttműködni semelyik párttal sem a választások idején. Egy olyan megosztott politikai színtéren, ahol többnyire csak a bal vagy a jobboldal látszik, a párt ezzel a pozícionálással gyakorlatilag kívül helyezte magát a megszokott magyar politikai kontextusból, aminek értelmezésére jól láthatóan a médianak sem voltak eszközei, a sztereotip megközelítésen kívül. A párt munkáját nem előzte meg hosszas előkészítés, nem építették fel a pártot sem a nyilvánosság, sem a szavazók körében, csak a kampány időszak alatt igyekeztek meggyőzni a potenciális szavazókat, amit a hirtelen megjelenésükre vonatkozó kérdésekre válaszolva el is ismertek a nyilvánosság előtt. Mindez megmutatja a párt idegenségének egy másik dimenzióját – az ismeretlenségből, az információ hiányából eredő idegenséget, ami csak a távolságot erősítette a nyilvánosság és a párt között. Horváth Aladár ismertsége ezt kompenzálta valamelyest. A megcélzott szavazóknak a kampány során viszont úgy látszik kevésbé volt mozgósító a párt üzenete, hogy „cigány vagyok, a cigány pártra szavazok”¹⁴, miközben a média többségében bűncselekményről és konfliktusokról beszélt, amikor a pártról beszélt. A szavazás eredménye is azt mutatta, hogy a párt nem rendelkezett biztosnak mondható szavazóbázissal a választások idején – összesen tízezer szavazatot kapott a párt az országgyűlési választásokon.

Az MCP jelenségét a foucault-i diskurzúértelmezés szempontjából modellezve, a tilalom, mint kívülről korlátozó rendszer működését lehet felfedezni. A tilalom értelmében nem beszélhet bárki, bármikor bármiről, azaz a diskurzus nem csak egy eszköz az információközvetítésre, hanem a diskurzus uralása megtestesíti a hatalmat (Foucault 1991: 869-870). Ebben az értelemben az etnikai párt megjelenése és helykövetelése a nagypolitikai színtéren tehát nem csak a roma politikai diskurzus uralásáért való harcot jelentette, hanem azt is, hogy egy roma politikai párt meghatározó alakja legyen a magyar politikai színtér alakításának.

Az MCP mint etnikai párt szerepléséből látszik, hogy a roma politikai önreprezentáció kérdése sokkal komplexebb annál, hogy azt csak a hagyományos pártstruktúrában gondoljuk végig a magyar politikai színtéren. A grassroots munka elengedhetetlen ahhoz, hogy definiálni lehessen egy cigány etnikai párt identitását. Az ilyen szintű felkészültség pedig a médiára is

¹⁴ MCP kampányvideó („Cigány vagyok, a cigány pártra szavazok”):
<https://www.youtube.com/watch?v=ZmYRSn78qoo> (Letöltés: 2015.10.20.)

hatással lehet, az információk új féle viszonyulást alakíthatnak ki a hatalom szimbolikus színterein a cigányokkal kapcsolatban is.

Hivatkozott irodalmak:

Bernáth Gábor, Messing Vera (1998): "Vágóképként, csak némában" Romák a magyarországi médiában. Budapest, Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal. Forrás: Magyar Elektronikus Könyvtár. <http://mek.oszk.hu/00100/00144/00144.pdf>

Néző László: Egy szelíd radikális. Interjú Horváth Aladárral. *Amaro Drom* 2005. augusztus

A felismerhetetlen ellenállás. Gayatri Chakravorty Spivak és Suzana Milevska beszélgetése. Ford. Fenyvesi Kristóf. *Lettre*. 2008. Tél. 71. szám. http://www.c3.hu/scripta/lettre/lettre71/spivak_fenyvesi.htm

Spivak, Gayatri Chakravorty (1987): Subaltern Studies: Deconstructing Historiography. In: In Other Worlds. Essays in Cultural Politics. Methuen. New York and London. pp:197-221.

Nazish Brohi: Herald Exclusive: In conversation with Gayatri Spivak *Dawn* 2014. december 23. <http://www.dawn.com/news/1152482>

Szabó Márton (2006): Politikai idegen – a politika diszkurzív szereplőinek elméleti értelmezése. Budapest, L'Harmattan Kiadó

Felhasznált irodalmak

Derrida, Jacques (2004): Az idegen kérdése: az idegentől jött. Negyedik előadás (1996. január 10.). In: Biczó Gábor (szerk.): Az Idegen. Variációk Simmeltől Derridáig. Debrecen Csokonai Kiadó, pp. 11-29.

Hall, Stuart (szerk.) (1997): *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*. London, Sage Publications, The Open University Press.

Hall, Stuart (1980): Encoding, decoding. In: Hall, Stuart- Hobson, Dorothy-Lowe, Andrew- Willis, Paul. (szerk.) (1980): *Culture, Media, Language. Working papers in Cultural Studies 1972-79*. London, Routledge, pp.117-127.

Heller Ágnes (1997): *Az idegen*. Budapest, Múlt és Jövő Lap- és Könyvkiadó

Spivak, Gayatri Chakravorty (1996): Szóra bírható-e az alárendelt? (Ford. Mánfai Alice és Tarnay László) *Helikon* (Irodalomtudományi szemle), 4 szám, pp. 450-483.

van Dijk, Teun A. (2001): *Critical Discourse Analysis*. In. D. Tannen, D. Schiffrin & H. Hamilton (szerk.): *Handbook of Discourse Analysis*. Oxford, Blackwell. pp. 352-371.